

Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (šesto vijeće)

15 prosinca 2016.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Direktiva 2005/29/EZ – Nepoštena poslovna praksa poslovnog subjekta u odnosu prema potrošaču – Zavaravajuća poslovna praksa – Piramidalni sustav promidžbe – Ulozi koje su uplatili novi članovi i naknade koje su dobili članovi koji su već otprije u sustavu – Neizravna financijska veza“

U predmetu C-667/15,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a koji je uputio hof van beroep te Antwerpen (Žalbeni sud u Antwerpenu, Belgija), odlukom od 3. prosinca 2015., koju je Sud zaprimio 14. prosinca 2015., u postupku

Loterie Nationale – Nationale Loterij NV van publiek recht

protiv

Paul Adriaensen,

Werner De Kesel,

The Right Frequency VZW,

SUD (šesto vijeće)

u sastavu: E. Regan, predsjednik vijeća, J.-C. Bonichot (izvjestitelj) i A. Arabadjiev, suci,

nezavisna odvjetnica: E. Sharpston,

tajnik: A. Calot Escobar,

uzimajući u obzir pisani postupak,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za Loterie Nationale – Nationale Loterij NV van publiek recht, J. Muyldermans, P. Maeyaert, P. Vlaemminck, *advocaten*,
 - za P. Adriaensena i W. De Kesela, kao i za The Right Frequency VZW, R. Peeters, *advocaat*,
 - za Europsku komisiju, M. van Beek i D. Roussanov, u svojstvu agenata,
- odlučivši, nakon što je saslušao nezavisnu odvjetnicu, da u predmetu odluči bez mišljenja,

* * Jezik postupka: nizozemski

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje točke 14. Priloga I. Direktivi 2005/29/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2005. o nepoštenoj poslovnoj praksi poslovnog subjekta u odnosu prema potrošaču na unutarnjem tržištu i o izmjeni Direktive Vijeća 84/450/EEZ, direktiva 97/7/EZ, 98/27/EZ i 2002/65/EZ Europskog parlamenta i Vijeća, kao i Uredbe (EZ) br. 2006/2004 Europskog parlamenta i Vijeća (Direktiva o nepoštenoj poslovnoj praksi) (SL 2005., L 149, str. 22.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 8., str. 101.).
- 2 Zahtjev je upućen u okviru spora između Loterie Nationale – Nationale Loterij NV van publiek recht (u daljnjem tekstu: Loterie Nationale), s jedne strane, i Paula Adriaensena, Wenera De Kesela i The Right Frequency VZW, s druge strane, zbog uspostave i promidžbe sustava zajedničkog sudjelovanja na javnim lutrijama u Belgiji, pod nazivom „Lucky 4 All“ (u daljnjem tekstu: sustav Lucky 4 All).

Pravni okvir

- 3 Uvodna izjava 8. Direktive 2005/29 glasi:

„Ova Direktiva izravno štiti gospodarske interese potrošača od nepoštenih poslovnih praksi poslovnog subjekta prema potrošaču. [...]”

- 4 Uvodna izjava 17. te direktive određuje:

„Kako bi se osigurala veća pravna sigurnost, poželjno je utvrditi poslovnu praksu koja se u svim okolnostima smatra nepoštenom. Prilog I. stoga sadrži cjelovit popis postupaka koji predstavljaju takvu praksu. To su jedina poslovna postupanja koja se mogu smatrati nepoštenima a da se ne poduzima ocjenjivanje svakog pojedinog slučaja s obzirom na odredbe članka 5. do 9. Popis se može izmijeniti jedino revizijom ove Direktive.”

- 5 Članak 1. navedene direktive određuje:

„Svrha je ove Direktive da doprinese urednom funkcioniranju unutarnjeg tržišta i postigne visok stupanj zaštite potrošača putem usklađivanja zakona i drugih propisa država članica o nepoštenoj poslovnoj praksi koja šteti gospodarskim interesima potrošača.”

- 6 Članak 2. točka (d) iste direktive propisuje:

„Za potrebe ove Direktive:

(d) ‚poslovna praksa poslovnog subjekta prema potrošaču‘ (dalje u tekstu: poslovna praksa) znači svaka radnja, izostavljanje, tijek postupanja ili zastupanja, tržišno komuniciranje uključujući oglašavanje i stavljanje proizvoda na tržište koje izvrši trgovac, a u izravnoj je vezi s promocijom, prodajom ili dobavljanjem proizvoda potrošačima.”

- 7 U skladu s člankom 3. stavkom 1. Direktive 2005/29:

„Ova se Direktiva primjenjuje na nepoštenu poslovnu praksu prema potrošaču, kako je utvrđena u članku 5., prije, tijekom i nakon posla u vezi s proizvodom.”

8 Članak 5. te direktive određuje:

„1. Nepoštena poslovna praksa se zabranjuje.

2. Poslovna praksa je nepoštena:

(a) ako je u suprotnosti sa zahtjevima u pogledu profesionalne pažnje;

i

(b) ako bitno narušava ili je vjerojatno da će narušiti gospodarsko ponašanje prosječnog potrošača do kojeg dopire odnosno kojem je namijenjena, u odnosu na proizvod, odnosno gospodarsko ponašanje prosječnog člana skupine ako je poslovna praksa usmjerena određenoj skupini potrošača.

[...]

4. Nepoštenom poslovnom praksom smatra se posebno:

(a) zavaravajuća poslovna praksa kako je određena u člancima 6. i 7.,

ili

(b) agresivna poslovna praksa kako je određena u člancima 8. i 9.

5. Prilog I. sadrži popis postupaka koji predstavljaju takvu praksu, a koji se u svim okolnostima smatraju nepoštenima. Isti jedinstven popis primjenjuje se u svim državama članicama i može se izmijeniti jedino revizijom ove Direktive.”

9 Prilog I. navedenoj direktivi, naslovljen „Poslovna praksa koja se u svim okolnostima smatra nepoštenom“, u točki 14. propisuje:

„Uspostavljanje, vođenje ili promidžba piramidalnog sustava promidžbe, pri čemu potrošač daje ulog kako bi mogao dobiti određenu naknadu, i to prije svega zbog toga jer je uveo u sustav nove potrošače, a ne zbog toga jer je kupio ili konzumirao proizvod.”

Glavni postupak i prethodno pitanje

10 Loterie Nationale je dioničko društvo javnog prava s poslovnim nastanom u Belgiji, gdje mu je zadaća organizirati javnu lutriju. Tužbom koju je podnijelo rechtbanku van koophandel te Antwerpen, afdeling Antwerpen (Trgovački sud u Antwerpenu, odjel u Antwerpenu, Belgija), to je društvo osobito tražilo da se utvrdi da sustav Lucky 4 All predstavlja zabranjeni piramidalni sustav promidžbe ili barem zavaravajuću poslovnu praksu.

11 Presudom od 7. listopada 2014. taj je sud utvrdio da uspostava i promidžba sustava Lucky 4 All doista predstavljaju zavaravajuću poslovnu praksu. Nasuprot tomu, presudio je da nije ispunjen jedan od uvjeta koji je Sud odredio u svojoj presudi od 3. travnja 2014., (C-515/12, EU:C:2014:211), a koji omogućava da se poslovna praksa kvalificira kao „piramidalni sustav promidžbe“ u smislu točke 14. Priloga I. Direktivi 2005/29. Posebice, navedeni je sud smatrao da nije dokazano da je financiranje naknade koja se isplaćuje članovima koji su već otprije u sustavu Lucky 4 All ovisilo „prije svega“ ili „načelno“ o financijskim ulozima novih članova.

- 12 Loterie Nationale podnijela je žalbu protiv te presude hofu van beroep te Antwerpen (Žalbeni sud u Antwerpenu, Belgija), osobito zato što je u prvom stupnju pogrešno presuđeno da sustav Lucky 4 All nije zabranjeni piramidalni sustav promidžbe.
- 13 Sud koji je uputio zahtjev u tom pogledu ističe da sustav Lucky 4 All omogućava stvaranje skupina osoba koje žele sudjelovati u izvlačenjima lota koje nudi Loterie Nationale. Osnovna ideja tog sustava je ta da igrači uzajamno povećavaju svoje mogućnosti za dobitak ako igraju zajedno. Puna skupina igrača, kako je predviđena navedenim sustavom, čini piramidu na osam razina i omogućava da se odjednom odigra 9841 kombinacija.
- 14 Svaki novi sudionik u sustavu Lucky 4 All prilikom upisa prvo plaća iznos od 10 eura kako bi dobio „ulazni paket“, a zatim mjesečni doprinos od oko 43 eura. Potonji iznos omogućava stjecanje loto listića. Nakon uplate mjesečnog doprinosa igrač može na mreži ispuniti obrazac koji mu omogućava da tjedno odabere deset loto kombinacija. Nakon toga zastupnik tog sustava donosi loto listiće svih sudionika na prodajno mjesto. U slučaju dobitka iznosi se raspodjeljuju prema unaprijed određenom ključu. Konkretno, dobitnik kombinacije dobiva 50% ukupnog dobitka, a 40% dodjeljuje se osam razina iznad te kombinacije, pri čemu sam sustav Lucky 4 All zauzima prve četiri razine svake skupine, tako da se prvi igrači prihvaćaju tek od 5. razine. Preostalih 10% dobitka ponovno se ulaže u kupnju novih kombinacija. Naposljetku, dobiti veći od milijun eura ne isplaćuju se igračima, čiji su eventualni dobitci tako ograničeni na taj iznos.
- 15 Sud koji je uputio zahtjev podsjeća da iz presude od 3. travnja 2014., (C-515/12, EU:C:2014:211), proizlazi da zabrana piramidalnih sustava promidžbe, kako su definirani u Prilogu I. Direktivi 2005/29, počiva na trima kumulativnim uvjetima. Smatra da u ovom slučaju nije sporno da sustav Lucky 4 All ispunjava prva dva uvjeta. S jedne strane, njime se obećava ostvarenje ekonomske koristi koja se sastoji od povećanih mogućnosti za dobitak i, s druge strane, ostvarenje tog obećanja ovisi o uvođenju sve većeg broja igrača.
- 16 Kada je riječ o trećem uvjetu, sud koji je uputio zahtjev podsjeća da je on ispunjen samo ako se doprinosima novih članova financira prije svega naknada isplaćena postojećim članovima. Tim se uvjetom stoga zahtijeva postojanje financijske veze između uplaćenih doprinosa i isplaćene naknade. Međutim, nije sigurno da se sustav može zabraniti kad je ta veza samo neizravna. Sud koji je uputio zahtjev smatra da Sud u tom pogledu u presudi od 3. travnja 2014., (C-515/12, EU:C:2014:211), nije zauzeo jasno stajalište.
- 17 U tim je okolnostima hof van beroep te Antwerpen (Žalbeni sud u Antwerpenu) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeće prethodno pitanje:

„Podrazumijeva li primjena točke 14. Priloga I. Direktivi 2005/29 da zabranjeni piramidalni sustav postoji samo ako izvršenje financijskog obećanja postojećim članovima:

prije svega ili načelno ovisi o izravnom prosljeđivanju [financijskih] uloga novih članova (,izravna veza’),

ili

je dovoljno da ostvarenje financijskog obećanja postojećim članovima prije svega ili načelno ovisi o neizravnom plaćanju putem [financijskih] uloga postojećih članova, to jest postojeći članovi ne dobivaju naknadu prije svega ili načelno zato što su kupili ili konzumirali proizvod ili uslugu, nego zato što ostvarenje financijskog obećanja koje im je dano prije svega ili načelno ovisi o uvođenju novih članova i njihovim [financijskim] ulozima (,neizravna veza’)?”

O prethodnom pitanju

- 18 Najprije valja istaknuti da sud koji je uputio zahtjev u glavnom postupku mora provjeriti treba li sustav Lucky 4 All zabraniti primjenom točke 14. Priloga I. Direktivi 2005/29.
- 19 U tom pogledu Sud je već presudio da zabrana „piramidalnih sustava promidžbe“, u smislu točke 14. Priloga I. Direktivi 2005/29, počiva na trima kumulativnim uvjetima. Kao prvo, promidžba se temelji na obećanju da će potrošač imati mogućnost ostvariti ekonomsku korist. Zatim, ostvarenje tog obećanja ovisi o ulasku drugih potrošača u takav sustav. Konačno, većina prihoda kojima se financira naknada obećana potrošačima nije rezultat stvarne ekonomske aktivnosti (vidjeti, u tom smislu, presudu od 3. travnja 2014., 4finance, C-515/12, EU:C:2014:211, t. 20.).
- 20 Sud koji je uputio zahtjev smatra da su organizatori sustava Lucky 4 All uspostavili i da promiču posebno složen sustav zajedničkog sudjelovanja na izvlačenjima lota koje nudi Loterie Nationale, koji ispunjava prva dva uvjeta navedena u prethodnoj točki ove presude.
- 21 S jedne strane, potrošače privlači obećanje da će moći ostvariti ekonomsku korist s obzirom na to da bi zajedničko sudjelovanje u lotu znatno povećalo njihove mogućnosti za dobitak u toj igri na sreću.
- 22 S druge strane, iz odluke kojom se upućuje prethodno pitanje proizlazi da je za ostvarenje tog obećanja nužno sudjelovanje sve većeg broja igrača, što izravno proizlazi iz same organizacije i logike sustava Lucky 4 All. Naime, skupine igrača dobivaju oblik piramida, čije prve četiri razine zauzima sam sustav. Budući da se raspodjelom dobitaka unutar skupine pogoduje višim razinama, sustav je taj koji prije svega ima velike mogućnosti za dobitak kao i, u određenoj mjeri, već postojeći igrači koji su uveli druge članove. Stoga svaki igrač ima interes uvesti nove igrače kako bi poboljšao svoj relativan položaj.
- 23 Nasuprot tomu, sud koji je uputio zahtjev pita se je li ispunjen treći uvjet koji se odnosi na financiranje financijskog obećanja s obzirom na to da bi se točka 28. presude od 3. travnja 2014., (C-515/12, EU:C:2014:211), mogla tumačiti na način da se to obećanje mora financirati izravno ulozima novih članova.
- 24 Slijedom toga, svojim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li točku 14. Priloga I. Direktivi 2005/29 tumačiti na način da ta odredba omogućava da se poslovna praksa kvalificira kao „piramidalni sustav promidžbe“ čak i u slučaju kad smatra da postoji samo neizravna veza između uloga koje su uplatili novi članovi takvog sustava i naknada koje su dobili članovi koji su već otprije u sustavu.
- 25 Treba podsjetiti da je Sud već presudio da uslijed izostanka stvarne ekonomske aktivnosti koja omogućava stvaranje dovoljnih prihoda u cilju financiranja naknade obećane potrošačima piramidalni sustav promidžbe nužno počiva na ekonomskom doprinosu svojih sudionika jer mogućnost da član tog sustava dobije naknadu prije svega ovisi o naknadama koje uplaćuju dodatni članovi (presuda od 3. travnja 2014., C-515/12, EU:C:2014:211, t. 21.).
- 26 Takav sustav mora nužno biti „piramidalan“ u smislu da je za njegovu održivost nužno pristupanje sve većeg broja novih sudionika za financiranje naknada koje se isplaćuju članovima koji su već u sustavu. Također podrazumijeva da najnoviji članovi imaju najmanje mogućnosti za primitak naknade za svoj ulog. Taj sustav prestaje biti održiv kad rast broja članova koji bi za postizanje održivosti sustava u teoriji trebao težiti beskonačnom više nije dovoljan za financiranje naknada obećanih svim sudionicima (presuda od 3. travnja 2014., C-515/12, EU:C:2014:211, t. 22.).
- 27 Iz prethodno navedenoga proizlazi da je uvjet za kvalifikaciju „piramidalnog sustava promidžbe“ u smislu točke 14. Priloga I. Direktivi 2005/29 taj da svi članovi takvog sustava uplate financijski ulog (presuda od 3. travnja 2014., C-515/12, EU:C:2014:211, t. 23.).

- 28 Iz istih je razloga za tu kvalifikaciju nužno postojanje veze između uloga koje su uplatili novi članovi i naknada koje su dobili članovi koji su već otprije u sustavu (vidjeti, u tom smislu, presudu od 3. travnja 2014., C-515/12, EU:C:2014:211, t. 27.).
- 29 Kada je riječ o naravi te veze, iz teksta većine jezičnih verzija točke 14. Priloga I. Direktivi 2005/29 proizlazi da financiranje naknade koju potrošač može dobiti ovisi „prije svega” ili „načelno” o ulozima koje su naknadno uplatili novi sudionici u sustavu (vidjeti presudu od 3. travnja 2014., C-515/12, EU:C:2014:211, t. 28.).
- 30 Nasuprot tomu, iz teksta te odredbe ne može se zaključiti da zahtijevana financijska veza mora nužno biti izravna. Važno je uloge koje su novi sudionici u takvom sustavu uplatili kvalificirati kao „nužne” ili „glavne”. Stoga se točka 14. Priloga I. Direktivi 2005/29 može primijeniti na sustav u kojem postoji neizravna veza između uloga koje su uplatili novi članovi i naknada koje su dobili članovi koji su već otprije u sustavu.
- 31 Nadalje, postoji opasnost da bi se toj odredbi zbog njezina suprotna tumačenja mogao oduzeti koristan učinak jer bi zahtjev za izravnu vezu omogućavao da se lako zaobiđe potpuna zabrana piramidalnih sustava promidžbe.
- 32 Kada je riječ o financijskoj vezi koja se zahtijeva kako bi postojala takva „piramidalna promidžba”, iz spisa koji je podnesen Sudu proizlazi da je u glavnom predmetu mogućnost za dobitak vezana uz neograničen ulazak novih igrača u sustav Lucky 4 All, koji sam za sebe ovisi o pristupnoj naknadi i redovitim ulozima. Usto, čini se da ograničenje dobitaka, čija vjerojatnost raste s porastom broja igrača, također pridonosi financiranju tog sustava. Takvo je financiranje neizravno, ali izvjesno. Međutim, na sudu koji je uputio zahtjev je da provjeri te elemente.
- 33 U svakom slučaju, čini se da sustav poput sustava Lucky 4 All ispunjava uvjete koji omogućavaju da ga se kvalificira kao „poslovnu praksu” u smislu Priloga I. Direktivi 2005/29 jer mu je cilj stvoriti profit za sebe, to jest za promicatelje tog sustava, a ne samo za igrače. Na sudu koji je uputio zahtjev je da se u to uvjeri.
- 34 S obzirom na sva prethodna razmatranja, na postavljeno pitanje valja odgovoriti da točku 14. Priloga I. Direktivi 2005/29 treba tumačiti na način da ta odredba omogućava da se poslovna praksa kvalificira kao „piramidalni sustav promidžbe”, čak i u slučaju kada postoji samo neizravna veza između uloga koje su uplatili novi članovi takvog sustava i naknada koje su dobili članovi koji su već otprije u sustavu.

Troškovi

- 35 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenoga, Sud (šesto vijeće) odlučuje:

Točku 14. Priloga I. Direktivi 2005/29/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2005. o nepoštenoj poslovnoj praksi poslovnog subjekta u odnosu prema potrošaču na unutarnjem tržištu i o izmjeni Direktive Vijeća 84/450/EEZ, direktiva 97/7/EZ, 98/27/EZ i 2002/65/EZ Europskog parlamenta i Vijeća, kao i Uredbe (EZ) br. 2006/2004 Europskog parlamenta i Vijeća (Direktiva o nepoštenoj poslovnoj praksi) treba tumačiti na način da ta odredba omogućava da se poslovna praksa kvalificira kao „piramidalni sustav promidžbe”, čak i u slučaju kada postoji samo neizravna veza između uloga koje su uplatili novi članovi takvog sustava i naknada koje su dobili članovi koji su već otprije u sustavu.

Potpisi